

Tko je kriv za genocid nad Podunavskim Nijemcima? Ili o najnovijem srbijanskom prikazu sudbine Folksdojčera u Titovoj Jugoslaviji*

VLADIMIR GEIGER

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

U članku se autor kritički osvrće na najnoviju knjigu o sudbini Podunavskih Nijemaca u bivšoj Jugoslaviji objavljenoj u Beogradu 1996. i 1997. godine. Analizirao je srbijansku dnevopolitičku promidžbu u kojoj dominiraju veliko-srbijanski i protuhrvatski stavovi. Ujedno je ukazao i na niz faktoografskih i interpretacijskih netočnosti.

»Oni su živeli u vremenu u kojem je proizvodnja laži nadmašivala izgradnju smisla. A pisac ove knjige iz tog vremena još nije izašao«. (str. 22.)

Južnoslavenske historiografije (napose srbijanska i hrvatska) ostale su do danas dužne objasniti tragičnu sudbinu jugoslavenskih Nijemaca potkraj Drugog svjetskog rata i nakon njega. Historiografija i publicistika povodile su se (usuđujemo se tvrditi, umnogome je i danas tako) za dnevopolitičkim potrebama. Osjetljivost njemačkog pitanja nije proizlazila samo iz pokušaja kolektivnog samozaborava, nego prije svega iz prirode ideologije koja je jednodimenzionalnost i neproblematičnost suvremenosti i prošlosti uzimala kao nešto samorazumljivo.

Od vremena raspada SFR Jugoslavije do sada u SR Jugoslaviji je objavljano stotinjak radova (knjiga, studija, članaka, podlistaka, intervjua ...) o povijesti i sudbini Podunavskih Nijemaca različitih autora, i još različitijih

* Osvrt na knjigu Nenada Stefanovića. *Jedan svet na Dunavu. Razgovori i komentari*, BNA Tiker, Beograd, 1996., 254 str. (drugo izdanje BNA Tiker, Beograd, 1997., 250 str.) Literaturom, korisnim informacijama, mišljenjima i sugestijama, nezaobilaznima u prikazu, pripomogli su nam prof. Friedrich Binder (Tübingen), dipl. ing. Helmut Frisch (Wien), Franz Hutterer (München), Andreas Müller (Reutlingen), mr. Goran Nikolić (Novi Sad), prof. dr. Anton Scherer (Graz), Karl Schumm (Böblingen) i prof. dr. Zoran Žiletić (Beograd). Koristimo i ovu priliku i iskazujemo svoju iskrenu zahvalnost.

vrijednosti, korisnosti i namjena. Najopsežniji radovi, knjige dr. Petra Kačavende (Nemci u Jugoslaviji 1918–1945, Beograd, 1991.) i Slobodana Maričića (Susedi, dželatni i žrtve: Folksdojčeri u Jugoslaviji, Beograd/Pančevo, 1995.), izrazito su loša ostvarenja, koja se nisu iskazala poznavanjem faktografije, niti su ispunila zadaću objektivnog pristupa problematici.

Gotovo pola stoljeća nakon završetka Drugog svjetskog rata pokrenuta je akcija pomirbe vojvodanskih Nijemaca i Srba. Inicijativa je došla (dolazila je i ranije) s njemačke strane. U ime »Zemaljskog saveza Podunavskih Nijemaca« (Landsmannschaft der Donauschwaben), sa sjedištem u Sindelfingenu kraj Stuttgarta, sredinom veljače 1994. glasnogovornik za tisak Podunavskih Nijemaca (Pressesprecher der Donauschwaben) prof. Friedrich Binder (rođen u Budisavi u Bačkoj) apelirao je na jugoslavenske vlasti tražeći da se omogući, da se Podunavski Nijemci »prvi put na licu mjesta mole Bogu za duše nevino stradalih žrtava«.

Uz tu, ljudsku potrebu da se posjete rodna mjesta i grobovi najbližih, u Vojvodini/SR Jugoslaviji se i dalje politiziralo jesu li Folksdojčeri žrtve ili krivci.

U tom ozračju, sa srbijanske strane prvi je o potrebi pomirbe Srba i Podunavskih Nijemaca progovorio svećenik Srpske pravoslavne crkve u Stuttgartu Slobodan Miljević (rodnom iz Futoga u Bačkoj). Sa srbijanske strane potporu je dalo i djelatno u svemu sudjelovalo »Društvo za srpsko-nemačku saradnju« (Gesellschaft für serbisch-deutsche Zusammenarbeit) sa sjedištem u Beogradu (predsjednik prof. dr. Zoran Žiletić) i »Nemačko-jugoslovensko društvo« iz Tübingena (osnivač i predsjednik Joakim Dombek).

Prvi značajniji korak, bili su razgovori vođeni 11. ožujka 1994. u Tübingenu o temi »Odnosi između Srba i vojvodanskih Nemaca« (Annäherung zwischen Serben und Donauschwaben), reklo bi se s pozitivnim naglascima.

Odjeci su bili podijeljeni. Od pretežito pozitivnih (primjerice napisi Ozrena Milanovića »Nisu svi peta kolona«, u »Ilustrovanoj politici World«, br. 12, travanj 1994. i Miloša Latinovića »Učinimo akt izmirenja«, u »Komuni«, Kikinda, 28. srpnja 1994.) do izrazito negativnih (napose serijal Slobodana Kljakića »Povodom inicijative za pomirenje vojvodanskih Nemaca i Srba«, u beogradskoj »Politici«, ožujak 1994.).

Izraz pozitivnih nastojanja zasigurno je i osnivanje u travnju 1994. u Pančevu »Centra za dokumentaciju o vojvodanskim Nemcima« (direktor Zlatoje Martinov).

Usljedio je niz napisa koji angažirano propituju i reinterpretiraju (s različitim rezultatima) povijest i sudbinu Nijemaca u Vojvodini. Do toga vremena teško je bilo naći u SR Jugoslaviji autora koji bi pozitivno pisao o Folksdojčerima.

Istodobno, uslijedila je histerična, a pomalo i smiješna hajka srbijanskih prorežimskih medija. Tako, primjerice, u rujnu 1994, novosadska televizija i jedne dnevne novine otkrivaju »veliku aferu«. U humanitarnoj pomoći koja je vojvodanskim Nijemcima (udruga/savez vojvodanskih Nijemaca osnovan je 1992. u Novom Sadu pod imenom »Nemački klub Dunav« / »Deutscher Klub Donau«) stigla od sunarodnjaka iz Njemačke pronađeni navodno, automatsko oružje (tipa »Hakler«) i nacističke uniforme iz vremena Trećeg Reicha. U srpnju 1995. beogradska »Politika ekspres« senzacionalno »raskrinkava« sve planove Njemačke BND (tajna služba), odnosno plan za »komadanje SRJ«. Tvrdilo se, naime, da uz planove stvaranja Četvrtog Reicha – prema anonim-

nom »dobrom poznavaoocu raspoloženja među jugoslovenskim Švabama« – da je već godinama poznato kako će Bonn poslati svoje trupe na Balkan, a sve to u sklopu operacije »Veliki povratak«. Iza toga krije se, prema istim izvorima, povratak svih protjeranih Nijemaca iz bivše Jugoslavije odnosno Vojvodine.

Bez dvojbe, postojanje, djelatnost i nastojanja »Nemačkog kluba Dunav«, »Centra za dokumentaciju o vojvodanskim Njemcima« i »Društva za srpsko-nemačku saradnju« u nepovoljnom ozračju za Nijemce i njemačko u SR Jugoslaviji mnogima je (bilo) nepotrebno, sumnjivo, možda i krajnje opasno.

U kontekstu navedenih događanja treba sagledavati jugoslavenski (srbijanski) pristup problematici sudbine Nijemaca u Jugoslaviji, napose Vojvodini, u historiografiji, publicistici i književnoj literaturi posljednjih nekoliko godina.

U tematskom dvojezičnom srpsko-njemačkom izdanju kragujevačkog časopisa za književnost, umjetnost i kulturu »Koraci« (god. XXXI, knj. XXXI, sv. 1–2, 1997.) naslovljenom »Drugi nemačko-srpski susret u Kragujevcu« / »Zweite Deutsch-Serbische Begegnung in Kragujevac«, Peter Gerlinghoff u prilogu »Razmišljanja o nemačko-srpskim odnosima u budućim vremenima – aktuelni prikaz knjiga –« / »Nachdenken über deutsch-serbische Beziehungen im stürmischen Zeiten – eine aktuelle Bücherschau-« (str. 17.–23. / 16.–21.) navodi kako se u Srbiji u godinama od 1990., koje su se iskazivale konfliktima i novostvorenim nacionalizmom, ponovo govori o problematici Podunavskih Nijemaca i čine ozbiljni pokušaji nove povijesne procjene njihove sudbine, što je, mišljenja je, pojava vrijedna spomena.

U povodu najnovije srbijanske knjige o sudbini Podunavskih Nijemaca, Gerlinghoff naglašava: »Bilo je potrebno mnogo hrabrosti da se tim istim protjeranim ljudima, koji su svoja staništa našli u Zapadnoj Njemačkoj, omogući da govore, kao što je to slučaj u zbirci razgovora i komentara koju je Nenad Stefanović izdao pod naslovom 'Jedan svet na Dunavu', Beograd 1996.« (str. 19./17.–18.).

Među Podunavskim Njemcima, o knjizi »Jedan svet na Dunavu« prvi je opširno i poticajno izlagao prof. F. Binder 2. ožujka 1997. na skupu »Tagung der Heimatortsgemeinschaften« u Haus der Donauschwaben u Sindelfingenu.

Prema mišljenju Podunavskih Nijemaca, iskazanih poznavalaca srbijanske literature (i srbijanskih/jugoslavenskih stavova) o Podunavskim Njemcima (prof. dr. Anton Scherer, dipl. ing. Helmut Frisch, Franz Hutterer, prof. Friedrich Binder, i drugih), objavljivanje knjige »Jedan svet na Dunavu« u SR Jugoslaviji s obzirom na davanje glasa i prava na iskaz Podunavskim Njemcima srbijanskoj/jugoslavenskoj javnosti prvi put nakon Drugog svjetskog rata, događaj je od znatne važnosti. Zasigurno je tako.

Predgovor knjizi (str. 9.–19.) napisao je prof. dr. Zoran Žiletić, redovni profesor Beogradskog univerziteta, upravnik Katedre za germanistiku na Filološkom fakultetu i predsjednik Društva za srpsko-nemačku saradnju.

Ukratko prikazuje sadržaj knjige i naglašava važnost teme i za jugoslovensku/srbijansku javnost. Od 1994., točnije pokretanja inicijative za »pomirbu« Podunavskih Nijemaca i Srba, i sam je vrlo angažiran u tom pravcu, i između ostalog autor desetak napisa o poslijeratnoj sudbini Nijemaca u Jugoslaviji.

U prikazu sveprisutni su i izraziti antikomunistički stavovi i velikosrbijanska razmišljanja. Antihrvatstvo je neskriveno i prisutno u svim tvrdnjama i interpretacijama.

O sudbini Nijemaca (Folksdojčera), njihovu egzodusu te poslijeratnoj kolonizaciji i promjeni demografske strukture Vojvodine jednostavno tvrdi: »Jer oni su – kao najimućniji – bili svakako predviđeni za izgon kako bi se naseljavanjem titoizovanog (sic!) življa prevashodno iz ustašoidnih (sic!) delova nekadašnje Jugoslavije što radikalnije proletarizovala i ateizovala Vojvodina.« (str. 11.–12.). Ili pak, proširujući manirističku tezu, pozivajući se na vojvodanskog književnika Mladena Markova, navodi da su poratni kolonisti »/.../ dovedeni u Vojvodinu – sa zadnjom namerom da se Hrvatska još onda počne oslobađati tamošnjih Srba.« (str. 12.–13.).

Osnova su knjige razgovori (Razgovori I, Razgovori II) (str. 23–165) sa Nijemcem podrijetlom iz bivše Jugoslavije (Podunavlja), koje je autor/priredivač knjige N. Stefanović vodio krajem 1995. i tijekom 1996. u SR Njemačkoj i SR Jugoslaviji.

Sve su to pretežito imena koja u podunavskošvapskoj zajednici u Njemačkoj i Austriji svojom djelatnošću, zauzimanjem i sveprisutnošću imaju nezaobilazan značaj.

Slijede razgovori s Franzom Huttererom (»Dvorci i logori dunavskog sliva« str. 23.–34.), prof. Friedrichom Binderom (»Đeram u Tibingenu« str. 35.–43.), Karlom Schummom (»Artisti i modeli istorije« str. 44.–53.), prof. dr. Antonom Schererom (»Srećna ruka u pretrpanom ormaru« str. 54.–64., Oskarom Feldtänzerom »Autoportret sa istorijom« str. 65.–88., Michaelom Eiseleom (»Vagon s brašnom na otvorenoj pruzi«, str. 91.–101., Hansom Steinom (»Rekvizicija sudbine«, str. 102.–114., Lorenzom Baronom (»Nepodignuti krst u Knićaninu«, str. 115.–130., Jakobom Sohl – Daxerom (»Prolećno buđenje mrtvih«, str. 131.–143., Heinrichom Köllerom (»Tri uniforme tate Kelera«, str. 144.–159., Jakobom Wolfgangom Theerom (»Istorija je stizala prugom«, str. 160.–163. i dr. Michaelom Liebom (»Jedan događaj u Kačarevu«, str. 164.–165.).

Kroz životopise, sudbinska iskustva i razmišljanja Podunavskih Nijemaca iščitavamo na mikroplanu povijesnu tragediju Podunavskih Nijemaca. Ono što se u Njemačkoj naziva »Vergangenheitsbewältigung« (ovladavanje prošlošću) osnovni je naglasak u ispovijedima – zadržavajući pravo na subjektivnost jer životni iskazi su upravo takvi – većine Podunavskih Nijemaca. Uza sve, P. Gerlinghoff o stavovima i iskazima Podunavskih Nijemaca misli: »/.../ za pogled u prošlost, poslije pola vijeka, koji razotkriva čitav razmjer katastrofe koji je Njemačka izazvala, ipak zahtijeva jasnije formulacije u smislu priznavanja sukrivice Folksdojčera. Ustvari, samo tako su moguća očekivanja da i jugoslaven-ska strana prizna svoj dio odgovornosti za kolektivno kažnjavanje Folksdojčera poslije rata /.../« (str. 19./18.).

Prof. F. Binder s pravom ističe da normalizacije odnosa između Njemačke i Jugoslavije »Neće biti, u pravoj meri, dok se ne kaže istina o istoriji.« (str. 43).

Groblja su, koliko god to možda okrutno zvučalo, napose u današnjim vremenima, svojevrstan znak i svjedočanstvo života. Titovi su suborci, komunisti i sljedbenici sebi namijenili ulogu Dobra, a poraženima ulogu Zla. Sebi su dizali monumentalne spomenike, a poraženima nisu dopuštali ni pravo na grob. Mržnju prema živima prenosili su i na mrtve. Zaoravali su, zatirali i skrnavili grobove neprijatelja.

»Nepравde treba ispravljati, koliko god je moguće, mi ne tražimo ništa drugo – naše grobove, naša sećanja« (str. 163.), naglašava J. W. Theer. I vjernici

i ateisti slažu se da svaki čovjek mora imati pravo na svoj grob i nadgrobni znak. »Mi, Podunavske Švabe, očekujemo da možemo posetiti groblja, da možemo da uspostavimo tamo spomenike za naše nevino nastradale« (str. 36.), ističe F. Binder.

Nažalost, mnogo toga u davanju glasa Podunavskim Švabama dnevno-politički je iskorišteno, maniristički prikazano i neistinito. Primjeri su bezbrojni. Navedimo najindikativnije.

Razgovor s Franzom Huttererom (Futog, 1925.), ravnateljem instituta »Südostdeutsches Kulturwerk« u Münchenu i glavnim urednikom časopisa »Südostdeutsches Vierteljahresblätter«, objavljen je prethodno u beogradskoj »Dugi« (14.-27. listopada 1995.) s nadnaslovom »Srbi i Podunavske Švabe« i naslovom: (vjerojatno uvjetovanim i napisima o »Velikom povratku«) »Nemci se neće vratiti u Vojvodinu«. Kao i svi drugi sugovornici, F. Hutterer uglavnom govori o svojim korjenima, sjećanjima na zavičaj, sudbini svoje obitelji i svome životnom putu. U prisjećanjima na osobnu sudbinu i egzodus Podunavskih Nijemaca uvjetovane asocijativne slike današnjice dnevno-politički su naglašene: »Kada sam ugledao srpske kolone na televiziji, rekao sam: 'Vidi, isto kao Švabe!' /.../ Slike su iste, a onda moraju biti i osećaji ljudi.« (str. 28.).

U dnevno-političke svrhe poslužio je i razgovor s Karlom Schummom (Osijek, 1921.), predsjednikom Heimatortsgemeinschafta/Domovinske mjesne zajednice Esseg – Osijek. Razgovor je prethodno objavljen u beogradskom »Intervjuu« (3. studenog 1995.) pod naslovom »Švabe iz naših sokaka«, s nadnaslovom »Istorija bez kraja. Karl Šum, Namac proteran iz Hrvatske«. Ukratko, istine radi, Karl Schumm samovoljno iseljava iz Osijeka u Njemačku 1962.!!! U Schummovim interpretacijama povijesti i sadašnjice mnogo je toga manirističko.

U razgovoru s prof. dr. Antonom Schererom (Obrovac, Bačka, 1922.), jednim od najistaknutijih istraživača povijesti Podunavskih Nijemaca, netočnosti se nažalost nastavljaju i potenciraju neistinitim navodima. Objavljeno prethodno u beogradskoj »Dugi« (19. srpnja 1996.) pod naslovom »Svedočenje. Kako je Anton Serer pronašao otpisanu doktorsku disertaciju Ive Andrića iz 1924. godine« i podnaslovom »Rekvijem za Bosnu«. Razgovor završava navodnim Schererovim riječima: »Možda, na kraju treba reći da sam za svoje zalaganje za uvođenje slovenačkog i srpsko-hrvatskog jezika u austrijske škole odlikovan od jugoslovenske vlade«. (str. 64.). O čemu se radi, najbolje svjedoči iskaz dr. Scherera: »U mom intervjuu ima grešaka i jedna tvrdnja, koja nije moja. Zato sam pismeno tražio od gosp. Stefanovića da u prevodu koji treba da izdaje iduće godine u Münchenu i u mogućem 2. izdanju, tu rečenicu ili briše ili da se popravi ili da se uopće izostavi moj intervju. Ja nisam nikad dobio odlikovanje od neke jugoslavenske vlade i nisam to nikad rekao«./ »Nemam pojma iz kog razloga je to Stefanović pisao. /.../ Meni je neugodno, kad to moji zemljaci čitaju«. (pismeni iskaz/pismo dr. A. Scherera V. Geigeru od 28. travnja i 19. srpnja 1997.). U drugom, u međuvremenu objavljenom izdanju knjige »Jedan svet na Dunavu« (Beograd, 1997.) neistiniti navodi pripisani prof. dr. Schereru su izostavljeni i ispravljene su najgrublje netočnosti.

Dio knjige naslovljen »Komentari« (str. 167.-240.) povijesni su pregledi i osvrti o sudbini Podunavskih Nijemaca u Jugoslaviji: prof. Friedrich Binder,

»Promemoria« (str. 169.–188.), mr. Goran Nikolić, »Nemci u Vojvodini između dva svetska rata. Formiranje nacionalnog identiteta« (str. 189.–217.), prof. dr. Zoran Žiletić, »Nemci u Vojvodini i drugi svetski rat« (str. 218.–234.), mr. Goran Nikolić, »Život nakon skidanja sa krsta« (str. 235.–240.).

Prilog jednog od vodećih članova Zemaljskog saveza Podunavskih Nijemaca prof. Friedricha Bindera »Promemoria« (str.169.–188.), sažet je pregled Podunavskih Nijemaca na prostorima bivše Jugoslavije. U deset poglavlja, autor prikazuje i propituje najvažnija /najpresudnija razdoblja/događaje podunavskošvapske povijesti od vremena naseljavanja u jugoistočnu Europu do razdoblja Drugog svjetskog rata i poslijeratnog egzodusa. Pažnju napose zaslužuju Binderov prikaz i kritički osvrt na sudbinu Nijemaca u Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata (pogl. V. Genocid nad Podunavskim Švabama nije bio bezazlen događaj, VI. Diskriminirajući zakoni, VII. Agrarna reforma, VIII. Tragična sudbina Podunavskih Švaba u Jugoslaviji krajem i posle Drugog svjetskog rata, IX. Zašto su samo Podunavske Švabe totalno kriminalizovane ?, X. Šta su Podunavske Švabe trebale da rade?).

Na kraju iznosi prijedlog da vlada Jugoslavije službeno ukine sve partijske odluke i naredenja, zaključke i proglose kao i državne zakone koji se odnose na obespravljenje nacionalnih manjina. To smatra prolaznom točkom za uzajamnu suradnju i uspostavljanje međusobnih veza između Podunavskih Švaba i Jugoslavena. (str. 188.).

Prilog »Nemci u Vojvodini između dva svetska rata – formiranje nacionalnog identiteta« (str. 189.–217.), mr. Gorana Nikolića, sažet je i ujedno iscrpan povijesni prikaz s vrlo dobrim analizama i osvrtima, kulturnim (pogl. »Švapsko-nemački kulturni savez«, str. 193.–202), političkim (pogl. »Nemačka stranka u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca«, str. 202.–211) i gospodarskim (pogl. »Zadrugarstvo vojvođanskih Nemaca«, str. 211.–214.).

Pregled je, nedvojbeno, utemeljen na dobrom poznavanju izvora i literature. Poviješću Nijemaca u Jugoslaviji (napose Vojvodini), autor bavi se od 1989. (objavio do sada tridesetak publicističkih i stručnih radova, magistrirao 1993. na temu »Nemačka nacionalna manjina u Vojvodini od 1918. do 1929.« i upravo radi na doktorskoj tezi »Demografski razvoj nemačke manjine u Vojvodini 1910.–1948.«). Nikolićevu prikazu povijesti Nijemaca u Vojvodini u razdoblju Kraljevine SHS/Jugoslavije od 1918. do 1941., iako pisanom bez bilješki i navođenja izvora i literature činjenične i interpretacijske zamjerke su minimalne.

Ipak, očito je pogrešna autorova tvrdnja/navod da Kulturbund od osnutka 1920. u Novom Sadu sve do kraja Drugog svjetskog rata predstavlja središnju ustanovu vojvođanskih i jugoslavenskih Nijemaca (»Od tada pa sve do završetka Drugog svjetskog rata to je centralna ustanova vojvođanskih i jugoslovenskih Nemaca«, str. 192.).

Naime, nakon izbijanja rata između Trećeg Reicha i Kraljevine Jugoslavije u travnju 1941. prestaje djelatnost i postojanje Kulturbunda. U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj Folksdojčeri se konstituiraju u Njemačku narodnu skupinu (Die Deutsche Volksgruppe), kao i Folksdojčeri u područjima pod neposrednom njemačkom okupacijom (Banat, Srbija, Slovenija), a u Bačkoj i Baranji pod mađarskom okupacijom Folksdojčeri su uključeni u Narodni savez Nije-

maca u Mađarskoj (Volksbund der Deutschen in Ungarn). U novim političkim prilikama otpočinju tada uvjetovano različiti novi ustroj, život i razvoj pojedinih njemačkih narodnih skupina.

Prof. dr. Zoran Žiletić u prilogu »Nemci u Vojvodini i Drugi svetski rat« (str. 218.–234.), najmanje obrađuje i prikazuje naslovljenu problematiku. Autor s nemalo dnevno-političkog naboja ponavlja velikosrbijanska razmišljanja iz predgovora knjizi (str. 9.–19.), idući u tvrdnjama bespotrebno (!?) i dalje. Ilustracije radi: »Tako je na račun vojvodanskih Nemaca otpočelo etničko čišćenje Hrvatske koje je krunisano Tuđmanovom 'Olujom' i etničko čišćenje Kosova i Metohije na račun kosovskometohijskih Srba i Crnogoraca koje je krunisano kačaničkim ustavom i zahtevom Ibrahima Rugove za republikom Kosovo« (str. 220.–221.).

Prilog je, uz najbolje autorove nakane, prepun interpretacijskih improvizacija. Predaleko bi nas odvelo nabranje svih Žiletićevih tvrdnji nepotrebnih povijesnom prikazu o Nijemcima u Vojvodini u vrijeme Drugog svjetskog rata. Žiletićev prikaz sve je prije nego povijesni osvrt. Tvrdnje, navodi i više nego slobodne autorove interpretacije, naprosto izazivaju čuđenje.

Razmatrajući zaključno sudbinu Folksdojčera u Titovoj Jugoslaviji, Žiletić donosi manirističku sliku prepunu zbunjujućih poredbi, što nas na žalost prisiljava usvojiti mišljenje da ne zna pravno, viktimološko pa čak i etimološko značenje riječi i iskaza koje u svojim više nego hrabrim i nepromišljenim tvrdnjama iznosi.

Mišljenja je naime: »Pravnu podlogu za njihovo stradanje pružile su odluke AVNOJ-a u njegovoj funkciji nelegalnog jugoslovenskog parlamenta sastavljenog isključivo od Titovih pristalica. Ali to nelegitimno telo, čije odluke su postale međunarodno prihvaćene sa međunarodnim priznavanjem Titove Jugoslavije, nije državlanstvo i imovinu oduzelo samo našim Nemcima, nego, između ostalog, i svim članovima dinastije Karadordević, što nikako ne ide u prilog tvrdnjama nekih istoričara iz redova vojvodanskih Nemaca da su žrtve etnocida« (sic ! sic ! sic !) (str. 234.).

Autoru očito nije jasno što je to etnocid. Inače, u tumačenjima i interpretacijama on ne razlikuje što su to nacija, narod, etnička zajednica/skupina, itd., itd. Korištenje povijesne faktografije još je slobodnije.

U cjelini, Žiletićev je prilog prepun razmišljanja i eksplicitnih navoda i tvrdnji tko je, zašto i koliko kriv/odgovoran za sudbinu jugoslavenskih Nijemaca. Hvalevrijedan pristup, koji ipak sotonizacijom jednih na račun drugih ništa ne objašnjava niti rješava. Naprotiv!

Prilog mr. Gorana Nikolića »Život nakon skidanja sa krsta« (str. 235.–240.), prikazuje položaj njemačke manjine u Jugoslaviji nakon Drugog svjetskog rata. Najiscrpnije obrađuje razdoblje od 1945. do 1955. godine. Autor obrađuje logorska stradanja Nijemaca u poslijeratnoj Jugoslaviji, donosi brojčane pokazatelje Nijemaca ostalih u zavičaju (prema poslijeratnim popisima stanovništva) te prikazuje prosvjetnu i kulturnu problematiku.

Nažalost, protuhrvatska razmišljanja prisutna su i u Nikolićevim tvrdnjama. Ilustracije radi: »/.../ da se ovakvim kolektivnim kažnjavanjem jednih (pripadnika nemačke nacionalne manjine) kolektivno amnestiraju drugi (Hrvati) koji su zapravo i bili glavni krivci za ono što se u toku Drugog svjetskog rata

dešavalo na teritoriji tzv. NDH. Pripadnici nemačke nacionalne manjine su tako, bez svoje volje, prihvatili grehe drugih (Hrvata) a njihova golgota je trebalo da udari temelje budućih, kako se to naivno verovalo, dobrih odnosa Srba i Hrvata«. (str. 236.).

Pojednostavljeno, presmjelo i vrlo neozbiljno raspravljanje o kolektivnoj krivici/grijehu, kolektivnom kažnjavanju i kolektivnom amnestiranju jednih na račun drugih. U svakom slučaju zanimljivo razmišljanje i tumačenje. Shvatljivo, ako prihvatimo današnja (i prijašnja) velikosrbijanska razmišljanja i tvrdnje da su svi Hrvati ustaše. Dakako, i dopustimo li mogućnost da je sve što se u proteklih pola stoljeća o ustašama (i Hrvatima) neumorno tvrdilo istina.

Uza sve, sviđalo se to nekome ili ne, Nikolić je danas jedini srbijanski povjesničar u SR Jugoslaviji čije je poznavanje i bavljenje poviješću Podunavskih Nijemaca respektabilno. To će, nadamo se, pokazati i njegovi budući radovi o toj temi.

Knjiga, na kraju, sadržava »Beleške«/»Prepiska« (str. 241.–254.): »Beleške o sagovornicima i autorima komentara« (o sugovornicima i autorima priloga donešeni su najosnovniji i najvažniji biografski podaci, str. 243.–247.), »Prepiska sa donatorima« (str. 248.–253.) i »Beleška o autoru projekta« (kratka radna biografija priređivača N. Stefanovića, str. 254.).

Prepiska sa donatorima (prof. dr. Zoran Žiletić, Društvo za srpsko–nemačku saradnju, Beograd, i dipl. ing. Petar Mladenović, Srpski kulturni centar, Vaihingen/Enz) objašnjava motive za izdavanje knjige »Jedan svet na Dunavu«: »Prevashodni cilj knjige je da srpski narod oslobodi optužbe za germanofobiju. Iz intervju sa stradalnicima između 1944–1948. iz redova ovih nekada naših Nemaca dobro se vidi da nisu bili žrtve netrpeljivosti Srba iz Vojvodine već staljinizovanog i titoizovanog ološa u pratnji Crvene armije« (str. 249.).

U objašnjavanju nakana i važnosti knjige prof. dr. Z. Žiletić navodi da »knjiga otuda ustvari otvara mogućnost za prevladavanje predrasuda o tome da je za dečije žrtve Kragujevca kriv nemački narod a za dečije žrtve Kničanina srpski narod. Inače nemačka javnost nezna za kragujevačku tragediju kao što ni srpska javnost nezna za tragediju u Kničaninu. Kada se srpski narod suoči sa onim što su Titovi partizani uradili u Kničaninu utoliko će pre moći da pita kada će se nemačka javnost suočiti sa onim što su pripadnici Hitlerovskog vermahta uradili u Kragujevcu«. (str. 250.).

U priču i tumačenja, ponovno su kao povijesni negativci uvedeni Hrvati, i srbijanska dnevno-politička objašnjenja i stavovi su neizbježni: »/.../ Na imanja vojvođanskih Nemaca Tito će ubrzo zatim kolonizovati Srbe iz Hrvatske i tako otvoriti proces njenog etničkog čišćenja koji će pedeset godina kasnije Franjo Tuđman okončati operacijom 'Oluja'.« (str. 249.).

U drugom izdanju knjige »Jedan svet na Dunavu« u poglavlju/dodatku »Prepiska sa donatorima« (str. 235.–249.) dipl. ing. P. Mladenović izvješćuje i naglašava u pismu od 3. srpnja 1997. »Društvu za srpsko–nemačku saradnju« odnosno prof. dr. Z. Žiletiću: »Kada je gospodin Fridrih Binder predstavljao knjigu, uzbuđen i radosan što je doživio ovaj trenutak, rekao je svojim zemljacima između ostalog '... ovo je sada jedinstven i prvi slučaj iz bivše Jugoslavije, a posebno me raduje što su to bili naši dragi Srbi, koji su objavili istinu o nama

i našoj tragediji? ./.../ Govoreći o sadržaju knjige, gospodin Binder nije nigde pomenuo Srbe kao vinovnike odnosno krivce, nego to su bili Partizani, naglašivši da je njihov vođa bio Tito, i da se ne sme zaboraviti da je Tito Hrvat, te da je sve što se u to doba dešavalo, poticalo od Tita a ne od Srba« (str. 246.).

Da bi sva srbijanska nastojanja bila razumljivija, nije na odmet podsjetiti se sa srbijanske strane izrečenog Nijemcima u listopadu 1995. u povodu otvaranja izložbe »Nemačka i 'njeni' Srbi« (»Deutschland und 'seine' Serben«) u Sveučilišnom klubu (Universitätsclub) u Bonu: »Nepobitni dokumenti govore, sa jedne strane, o pozitivnim rezultatima miroljubive suradnje u miru a, sa druge strane o destruktivnim efektima pogrešne politike Njemačke. ./.../ Simptomatično je: uvijek kada je Njemačka posezala za velikom moći, smetali su Srbi, a na kraju je dolazila velika nesreća! ./.../ Iako su ciljevi danas kompleksniji, a metodi teško dokučivi, ipak jedna činjenica sebi polako utire put u javnost: kao nekada Hitler, današnja zvanična Njemačka štiti – u ime njemačkog naroda – neofašističku državu Hrvatsku ./.../ Mi pak nećemo dopustiti niti da pokleknemo pred megalomanijom velikih niti da nas obmanu fobije progonjenih. Umjesto toga molimo sve liberalno-demokratski nastrojene Nijemce da nam pomognu da ponovo otkrijemo Njemačku pjesnika i mislilaca.« Itd., itd., itd. (dr. Verica Bojić – dr. Vladimir Umeljić, »Nemačka i 'njeni' Srbi. 50 godina posle rata – apel za razumevanje«, »Koraci«, br. 1–2/1997., str. 62.–68./60.–65.). Zaista, trebalo bi etnopsihijatre zapitati, kakvi su to Nijemci koji ne misle kao Srbi?

U cjelini gledano, knjiga »Jedan svet na Dunavu« nije pomak u razjašnjavanju i objektivnijem prikazu povijesti jugoslavenskih Nijemaca. Zasiurno ne, kako je najavljivana. Tragična sudbina Podunavskih Nijemaca upakirana je u spekulativni koncept srbijanskih autora. Svatko po svom načinu, ili rekli bi Nijemci: »Ein jeder hat seine Weise«!

Prema tim opsesivnim interpretacijama, uzrok kojih su nacionalne predrasude ili plod mašte, Srbi su danas u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (kao kako se to sada Podunavskim Nijemcima i Nijemcima uporno nastoji prikazati-Nijemci nekad u Vojvodini i Jugoslaviji!) ugroženi i prijeti im propast.

Prikazu izrazite (!) srbijanske istinoljubivosti i germanofilije, s Hrvatima kao krivcima za sve, i u prošlosti, i naravno danas, doprinjet će, nesumnjivo, uvelike najavljeno izdanje knjige »Jedan svet na Dunavu« na njemačkom jeziku. Srbijansko ćiriličko izdanje prevedeno je na njemački (O. Feldtänzer) i trebalo bi još tijekom 1997. izaći u Njemačkoj.

U kontekstu najnovijih srpsko-hrvatskih sukoba i odnosa, za tragičnu poslijeratnu sudbinu domaćih Nijemaca, Srbi i dalje uporno optužuju Hrvate. Hrvati isto tako, svu krivnju svaljuju na Srbe. Optužbe i eksplicitne tvrdnje s obje strane sve su oštrije i brojnije. U većini tih starih, novih i staronovih napisa i tvrdnji sudbina jugoslavenskih Nijemaca je motiv na kojem Hrvati sotoniziraju Srbe, Srbi Hrvate, a jedni i drugi u svim tim događajima prikazuju sebe oličenjem bogomdanog poštenja, nevinosti i patništva. Krivci su, naravno, uvijek oni drugi! Što će donijeti predstojeća srbijanska »istraživanja«, možda i nije teško predvidjeti.

SUMMARY

WHO IS TO BLAME FOR THE GENOCIDE OVER GERMANS IN THE
DANUBE-BASIN OR THE MOST RECENT PRESENTATION OF THE FATE
OF *VOLKSDEUTSCHER* IN TITO'S YUGOSLAVIA

The author reviews critically the latest book on the fate of the Germans from Danube-basin in former Yugoslavia, published in Belgrade in 1996 and 1997. He analyzes Serbian everyday political propaganda in which great Serbian and anti-Croatian attitudes predominate. He also points at the series of fact-oriented and interpretational inaccuracies.